

expansie en de spreiding van de financiële markten corresponderen met het permanent worden van (financieel-)politieke uitzonderingstoestanden, met het onafgebroken voortbestaan van de staatsschuld en het openbare krediet en de bestendige opname van de private financiering in de politieke praktijk. Allerlei bevoorrechte instituties kregen vorm afzijdig van de regeringspraktijk. Het Federal Reserve System, de Bundesbank, de Bank of Engeland, de Europese Centrale Bank zijn er voorbeelden van. De ontwikkeling van good en inmiddels global governance kan als een poging gezien worden de kloof tussen regeringspraktijk en het functioneren van allerlei instituties te dichten.

De gedeeltelijke 'ontstatelijking' van soevereine bevoegdheden in het teken van het financiële regiem heeft tot een herverdeling van soevereiniteits-reserves' geleid: zich positioneren als een 'parademocratische' macht, en bindend door middel van schulden en verplichtingen. Souverein is hij, die erin slaagt zijn eigen risico's om te zetten in gevaren voor anderen en een positie in te nemen als laatste crediteur. Voor economen, politicologen en bestuurskundigen, biedt Vogl uiteindelijk een bijzonder interessant en erg boeiend perspectief op wat in 2008 is geculmineerd en heeft plaats gevonden, toen Lehman omviel.

Strategisch gedrag in netwerken

Ernst ten Heuvelhof, Den Haag: Boom Bestuurskunde, 2016, 144 blz., ISBN 9789462366688

Er is geen eenduidig recept voor strategisch gedrag. Strategisch gedrag kent een rijke traditie (1). De context van netwerken met de karakteristieken die deze kenmerken (2), lokt nieuw gedrag uit. Wat is dat strategisch gedrag (3)? Hoe kunnen we het ontwikkelen (4)? Wat moeten we ervan vinden (5)? In de film 'the Hustler' is fast Eddy Felson een talentvolle poolspeler. Door de indruk te wekken een matige speler te zijn, trekt hij magistraal aan het langste eind. Gedrag moet intentioneel zijn om strategisch genoemd te kunnen wor-

den. Camouflage in soorten en maten vormt er een essentieel onderdeel van en wordt door Ten Heuvelhof helder uit de doeken gedaan.

Netwerken kennen veelsoortige verbanden, met chaotische (dynamische) patronen en kriskras relaties. Relaties zijn wederkerig, asynchroon en indirect, soms multilevel en/of repetitief en/of coöpetitief. Bronnen voor strategische gedrag zijn informatie, tijd en taal. Asymmetrie van beschikbaarheid van informatie is de speelbal, grilligheid kenmerkend voor het gebruik ervan. Taal vormt de basis voor het framen van context en verhoudingen. Vertrouwen is voorwaarde voor het scheppen van efficiënte en effectieve relaties. Het schaden ervan door strategisch gedrag wordt onderschat. Jane Jacobs maakt duidelijk dat het vermengen van normatieve systemen zeer kwetsbaar is. Het 'commercial moral syndrome' en het 'guardian moral syndrome' kunnen niet zonder perverse effecten door elkaar lopen. Sommigen geloven in de mogelijkheid van *the best of both worlds*. Dat roept de vraag op welke ruimte daar is voor strategisch gedrag. Ten Heuvelhof bespreekt drie aspecten van New Public Management: de invoering van concurrentie, de verzelfstandiging en privatisering van uitvoeringsorganisaties, en de verzakelijking.

Zijn conclusie: veel verandering, maar weinig hogere acceptatie van strategisch gedrag.

Zijn conclusie aan het slot. Strategisch gedrag is een ongrijpbaar fenomeen. Grip is eveneens een ongrijpbaar fenomeen. Maar een tipje van de sluier heeft hij wel opgelicht. Een goed leesbaar, wetenschappelijk zeer verantwoord en voor controllers en managers zeker boeiend boek.

Drs. H.J.M. ter Braak is docent Strategie en Verandermanagement aan de Vrije Universiteit Amsterdam en organisatieadviseur bij Wagenaarhoes.

